

סימן ה'

מצות תקיעות כהלכה ובהידור

יביא להם תועלת בכמה פרטים שבקל יכולים לתקן, ובכמה הלכות כמה שזכינו שנתגלה לנו תורת רבינו הגדול הרמב"ן זצ"ל בדרשתו לראש השנה, האיר עינינו להבין השיטות והמנהגים כמו שיבאר לפנינו, ולכן יעיין כל אחד היטב בכל הערה בקונטרס זה, ואקוה לה' שלא אכשל בדבר הלכה, רק אזכה שהדברים שיתבדרון בבי מדרשא, יהיו מכונים לאמתה של תורה וכפי רצונו ית"ש.

אורייתא

הערות

א מצות תקיעות אין מקיימין רק כששומעין הקול מראש ועד הסוף. ואפילו שמע כשיעור תקיעה אינו יוצא עד ששומע הסוף ממש. והקהל אין מדקדקין כלל בזה, דכששמעו כבר כשיעור, ממהרין לומר יהיה רצון ואין נוהגין להמתין עד הסוף ממש, ובפרט בתקיעה גדולה, וע"כ נכון להזהירם לפני שתוקעין, שמבטלין בזה מ"ע דאורייתא. והמקריא כשמרגיש שמיהרו מקצתן ולא שמעו עד הסוף, וע"כ לא יצאו בתקיעה שלאחריה, ירמו לתוקע לחזור לתקיעה שלפניה דוקא.

ונחלקו המפרשים שם בפירוש האי משנה ע"ש ברא"ש, ר"ן, וריטב"א בארוכה, והעיקר שדעת הרי"ף גיאת וסיעתו שבהאי תקיעה שהאריך לא יצא חובתו כלל שבראשונה לא היה סוף ובאחרונה חסר ההתחלה, ובעינן בתקיעה ההתחלה וסוף דוקא כמפורש בירושלמי, וע"כ אין בידו תקיעה כלל אפילו אחת. והא דאיתא במשנה „אין בידו אלא אחת“, ומשמע דאחת מיתה אית ליה, היינו הראשונה שלא האריך נשאר בידו, אבל התקיעה שהאריך ונתכחן לשתיים אין בידו כלום שאין כאן כחנה בסוף ע"ש. אבל מפורש בדברי החולקין שם ולא פליגי אלא במקום שנתכחן עכ"פ למצות תקיעה, אבל אם מתעסק בהתחלה או בסוף ודאי לא יצא כמבואר בירושלמי, וכן קיימא לן לדינא כמבואר במ"א וביאור הגר"א ס"ס תקפ"ז, שאם מתעסק בהתחלה או בסוף לא יצא, ולמד מצות צריכות כוונה, בלי כחנה דינא כמתעסק, כמבואר בגמרא (לג): „תוקע לשיר גמי מתעסק קרי ליה“, והא דאי אם התחיל כבר לומר יהי רצון אינו מתכחן עוד לשמוע ולצאת, וע"כ ביטל מ"ע דאורייתא, ואף שאם היה יודע הדין היה מתכחן ג"כ לצאת עד הסוף, אבל כיון שמתעסק באמירת יהי רצון גרע ולא יצא כלל, ומצוה לפרסם ולהזהיר דבר זה שרבים נכשלין בו, ועל המקריא להזהר כשמרגיש שיש מהקהל שלא שמעו הסוף ממש, והעיקר דשמיעת הראש וסוף ממש מעכב, ומצוי ג"כ שהקהל כשמרגישים שהתקע מאריך אין מתכחנים לצאת עז, וע"כ מצוה להזהירם דאף אם מאריך אין יוצאין אלא אם שומעין הסוף ממש.

והנה מקור האי דינא הוא המשנה דסוף ראש השנה (לג): דאיתא, „תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת“,

מצות תקיעות בראש השנה היא מ"ע דאורייתא, ולאחר העיון היטב בסוגית הש"ס וראשונים ובדברי גדולי הפוסקים יבואר לנו הרבה דברים נחוצים הנוגעים לכל אחד למעשה שלא נתבארו כדי הצורך במפרשי הש"ע. והאמת שכל אחד ואחד, ובמיוחד בני תורה, מחויבים לעסוק בכל שנה ושנה לפני ראש השנה בהלכות אלו בשורשן, שרק לאחר שילמדו בעיון הלכות תקיעות עם דברי הראשונים, יתברר להם היאך הלכות אלו קשים ומסובכים, וכמה נחוץ להיות בקי בהם, שבלי הלימוד בעיון של הלכות תקיעות אי אפשר לקיים המצוה כתיקונה, ולכן חז"ל כינו תקיעת שופר „חכמה ואינה מלאכה“, שאינה רק אימונת כמו שהעולם מדמין, רק חכמה גדולה לתקוע כהלכה, שהתקע צריך להיות בקי היטב בכל הלכות תקיעות ולהתרגל הרבה שיוכל לתקוע כדיו, וכן המקריא והקהל יהיו בקיאים היטב בהלכות אלו, והדברים לא נתבארו בפוסקים כדי הצורך. ובקונטרס זה עם בירור וליבון של הסוגיא ותקיעות עם הראשונים ומפרשי הש"ע, ימצאו לומדי תורה תועלת רב בביאור שיטת הפוסקים. וכן ידעו בזה ההידורים שיש לקיים לצאת מכל חשש וספק, ואפילו אותם שאין ברצונם או בכוחם לשנות מסדרי התקיעות שנהגים במקום שמתפללין, מ"מ העיון כאן

(א) בתקיעות דראש השנה אין שיעור למעלה ותוקע יכול להאריך בתקיעה כמה שירצה, אמנם אפילו מאריך מאד אין יוצאין חובת תקיעה אלא כששומעין הסוף ממש, וכן מפורש ב„דרכי משה“ ס"ס תקפ"ט „וצריך השומע לזהר שלא יפסיק כלל תוך התקיעה, אפילו כיחור וניעור אסור לרוק, ולא יפסיק משמע דבעינן ראשו וסופו של כל תקיעה ותקיעה, ולכן יזהר מלאכול דברים המביאים לידי כיחה וניעה, ולכן היה מהרי"ל נוהר לאכול אגוזים בראש השנה עיי"ש, ומפורש דבעינן ראשו וסופו דוקא. וכן במסגרת השלחן (סימן קכ"ט ס"ק י"ג) מזהיר שלא להתחיל יהיה רצון עד שהתוקע מסיים התקיעה כדי שישמע הסוף ממש דוקא ע"ש. וכן שמעתי ממרן הגאון החסיד רבי יצחק זאב סולחניצ'י זצ"ל הגאב"ד דבריסק שנהג להכריז בעצמו בראש השנה לפני התקיעות שהאומרים יהי רצון בסוף התקיעות יזהרו שלא להתחיל עד הסוף ממש דוקא, שאב מקדימין אין יוצאין חובת התקיעות. וכן ב„לקט יושר“ (א"ח סימן קכ"ה) והוא תלמידו של בעל „תרומת הדשן“ מביא „ובזכרוני שדרש וכו' שצריך להתחיל התקיעות בקול רם כדי שישמע תחילת התקיעה משום דאמרין שמע מקצת תקיעה לא יצא, אבל כשמתחיל התקיעה בקול נמוך אפשר להיות שאין נשמע התקיעה כולה“ ע"ש. ושמענו מגדולי עולם זצ"ל שקירבו עצמם מאד לתוקע שישמעו מראש והסוף ממש, והעיקר דשמיעת הראש וסוף ממש מעכב, ומצוי ג"כ שהקהל כשמרגישים שהתקע מאריך אין מתכחנים לצאת עז, וע"כ מצוה להזהירם דאף אם מאריך אין יוצאין אלא אם שומעין הסוף ממש.

והנה מקור האי דינא הוא המשנה דסוף ראש השנה (לג): דאיתא, „תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת“,

(*) סימן זה נדפס כבר בסוף „דרשות הרמב"ן לראש השנה“ שי"ל לירושלים תשכ"ג.

ב התוקע והקהל ראוי להם לכוון תמיד אם תוקעין עכשיו התקיעה שלפניה או שלאחריה. ונ"מ דמצוי הדבר מאד שהתוקע לא תקע כשיעור או לדעת המקריא לא היה כהוגן, וע"כ מסמן שיש לחזור ולתקוע, והקהל אינם רואים וחושבין שממשיכים לתקוע, וע"כ מתכוונים לתקיעה שלפניה דסדר אחר, ואולי אין יוצאין

(ב) מה שפירשו ולא סגי בכונה לצאת, רק בעיני שידע השומע אם יוצא עכשיו תקיעה שלפניה או תוקעין עכשיו תקיעה שלאחריה, היינו מפני שהרבר מצוי שהמקריא מסמן לחזור לשלאחריה והקהל מדמין שמתחיל לתקוע תקיעה שלפניה, ולע"ד אין יוצאין כה"ג מצות תקיעות דחסר כונה הראויה, ויבואר בדברינו שדבר זה מפורש בתורתן של רבותינו הראשונים, ובעצם מבואר נמי באחרונים כמו שיבואר לפנינו, רק הם לא ביארו כדי הצורך.

מקור הדבר, הוא קושיית הראשונים סוף ראש השנה, בהא דתוקעין שלשים קולות, וקשה הא בגמר תשר"ת, יכול לכוון שאם לא בעינן שברים תרועה או תעלה התקיעה אלפניה דתשר"ת, ופירשו בתוס' שם (לג:) "ושמא כיון שעשו התקיעה לשם פשוטה שלאחר התרועה לא רצו שתעלה לשם פשוטה שלפניה", ולכאורה הכונה דבאמת יוצאין בתקיעה אחת מ"ג, רק חז"ל רצו שנקיים המצוה תשר"ת, תשר"ת, ותשר"ת כמנהגנו, אבל תמוה שהתוס' דחו פירושם ומסיימי "ומיהו אשכחן במשך בשנייה כשתים שהיתה עולה לשתים אי לא משום דפסוקי תקיעה בתרתי לא מפסקינן" ע"ש. ודבריהם תמוהין שאין כאן שום קושיא מהתם, שגם לדידהו הא יוצאין בדיעבד רק חז"ל לא רצו שנקיים המצוה כך, וא"כ מה היא קושייתם מהא דיוצאין והא אף על פי דיוצאין לא רצו שנקיים המצוה כך.

וע"כ נראה פשוט שהתוס' בתירוצם נתכחזו שאין יוצאין גם כשנתכחזו בשלפניו אלאחריו, רק קשה דיכול להתנות שאם צריך לפניו יועיל אלפניו ואם לאחריו אלאחריו, אבל ע"ז תירצו ולא רצו חז"ל שנקיים המצוה בתקיעה אחת אף בתנאי שאין כל אחד בקי להתנות כראוי, ובלי תנאי כיון שנעשית אלאחריו לא מהני אלפניו, ואם כנים הדברים נזכה להבין עומק הפשט בדברי התוס', ודבריהם תמוהין מאד לכאורה, דמה הקשו מהא דאם משך דמהני לולא הא דתקיעה בתרתי לא מפסקינן, והא ל"ק כלל דהתם הכונה שחצי יעלה לפניו וחצי לאחריה שפיר מהני לולא האי הלכה דתקיעה בתרתי לא מפסקינן, אבל גידון גידון הוא שאותה תקיעה תעלה לפניו או לאחריה בזה יש לומר דלא מהני, ומהו דמיון התוס', ודבריהם לכאורה צ"ג. אבל לפי מה שביארנו דבריהם מאירים, שתיצרו ולא רצו שנקיים המצוה בתנאי, ובלי תנאי מעיקר הדין לא מהני, וע"ז שפיר הקשו מהא דאם משך כשתים מהני לולא הא ולא מפסקינן, וקשה הא בהאריך נתכחזו לתקיעה אחת ולא נתכחזו לפניו ולאחריה וא"כ היאך יועיל הא חסר הכונה אלפניה ולאחריה דוקא, וע"כ שפיר הכריחו מזה שלא צריך כלל כונה אלפניה ולאחריה, וא"כ מועיל בלי תנאי שאם מתכחזו לתקיעה סגי, והדר תקשי למה צריך שתי תקיעות בסוף תשר"ת והתחלת תשר"ת, והא מהני בכונה לאחריה גם אלפניה דסגי בכונת תקיעה לחוד וא"כ תסגי לך בתקיעה אחת ודו"ק היטב כי הדברים ברורים.

אמנם הרא"ש הביא תירוצי התוס' ולא הזכיר כלל דיוחיים, ומשמע שמסכים דבלי תנאי לא מהני שצריך כונה אלפניה או לאחריה דוקא ע"ש, וכן מצאתי להדיא ב"דרכי משה" (סימן תקצ"ז) שמדברי הרא"ש נראה דלא יצא דבעינן כונה אלפניה או לאחריה דוקא, וכן מבואר בלבוש שם. וטעם הדבר שהרא"ש הביא תירוצי התוס' אף

בזה כלל חובת המצוה, דבין סדר לסדר מחוייבין מה"ת לידע איזה תקיעה תוקעין, וע"כ ראוי למדקדק להסתכל תמיד אי המקריא מסמן לחזור, ונכון שהמקריא ידפוק על הבימה כשמסמן שרוצה שהתוקע יחזור על התקיעה דאז ידע הקהל מה לכוון, ואפילו בתקיעות שבאותו סדר גופא נכון לעשות כן.

שהם בעצמם דחו אותו מהא דאם האריך מהני כשתים לולא דלא מפסקינן תקיעה, נראה משום שאין הראיה מהא דמשך שעולה לשתים מוכרחת לדעת הרא"ש, דבמשנה מירי בסדר אחד דהא לא תקעו אז כל הספקות, שרק רב אבהו תיקן להריע תשר"ת, תשר"ת, ותשר"ת, וכיון דמירי בסדר אחד כה"ג באמת אין צריך כונה אלפניה ולאחריה, שרק מסדר לסדר צריך כונה ולא מהני כונה לאחריה בחד סדר כלפניה דסדר אחר, אבל בחד סדר מהני, וא"כ המשנה שפיר קאמר דמועיל כשתים ולא צריך כונה אלפניה ולאחריה דמירי לפני תקנת רב אבהו וכמבואר להדיא במ"א (תק"ץ סק"ה) אבל לדידן מסדר לסדר לא מהני.

ונראה עוד שאפילו להרי"ץ גיאת דס"ל שבתקיעה שהאריך אינו יוצא כלל דחסר כונה ומירי אפילו באותו סדר כמבואר שם במ"א, דהא מדייק דבריו מהמשנה דמירי באותו סדר, מ"מ מודה שאין צריך כונה לפניו ולאחריה, ואם נתכחזו אלאחריה מהני נמי כלפניה באותו סדר, וכן משמע בירושלמי בפ"ב דמגילה (מובא להלכה במתכחז בהלכות שופר תקס"ח ס"ק ד') דאם התוקע תקע, ואחד נתכחזו אלפניה ואחר אלאחריה שניהם יצאו, אף שהתוקע לא נתכחזו לתרווייהו, והיינו טעמא דלא בעינן באותו סדר כונה אלפניה ולאחריה רק אם מתכחזו לתקיעה סגי, וכבר הוכיח רבינו הגר"א וצ"ל מהאי ירושלמי במגילה שלא צריך כונה אלפניה ולאחריה (בסימן תק"ץ ס"ק ו'). וכן מבואר להדיא בתוספתא סוף ראש השנה "תקע והריע ותקע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת", והיינו ע"כ האחרונה לבד לשיטת הרי"ץ גיאת, ומבואר שבאותו סדר מהני כשנתכחזו לאחריה דמועיל נמי כלפניה, וא"כ מוכח דאפילו להרי"ץ גיאת דס"ל שאפילו באותו סדר לא עלתה כלל כשמתכחזו שחצי יעלה אלפניה וחצי לאחריה, מ"מ כשנתכחזו בכלה אלאחריה מהני כלפניה, ורק כשנתכחזו שחצי יעלה אלפניה וחצי לאחריה מגרע גרע ואין יוצאין כלל, וצ"ע בסברא זו (ועי' בריטב"א ר"ה כז. שדחה ראה דילן מירושלמי מגילה).

אמנם עיקר יסוד דברינו דמסדר לסדר לא מהני כונה מפורש ברמ"א (תק"ץ ס"ק ה) שפוסק "ואם תקע תקיעה אחת והתנה שאינה מן הסדרים הוא הנכון תעלה לו אותה תקיעה יצא", ומשמע דוקא התנה הא שמע תקיעה ונתכחזו שהיא לאחריו דסדר אחד ודאי לא מהני כלפניו דסדר אחר, וע"ש ב"משנה ברורה" ובשע"צ שמפורש שם להדיא לדינא דבעינן כונה לאיזה סדר, ובלאו הכי לא יצא ע"ש. ובבית יוסף בשם הרא"ם מחמיר מאד שאפילו תנאי לא מהני, אבל דבר פשוט לכל הפוסקים דבעינן כונה באיזה סדר קאי, וכן מבואר להדיא ב"לקט יושר" מחלמידו של בעל תה"ד (צד קכ"ה) שאם שמע תקיעה ולא ידע אם התקיעה מתשר"ת או תשר"ת לא יצא, הרי מפורש בדברינו הנ"ל.

ויצא מכל דברינו הלכה למעשה שאם נתכחזו שהיא לפניו דסדר אחר, ובאמת היא לאחריה דסדר אחר, או להיפך, לא יצא השומע חובת התקיעות, ומצוי הדבר שהמקריא מסמן לחזור והקהל חושבים שהיא כבר תקיעה שלפניה ולא יצאו מה"ת חובת תקיעות, וצריכים לחזור לראש הסדר שעבר, דהאי תקיעה בלי כונה כדון מפסקת להפשוטה שלאחריה כמו שביארנו נמי לעיל סוף ס"ק א', וע"כ

כשיטת הפוסקים ששיעור תקיעה דלפני ואחרי התרועה לא תהא פחות משיעור התרועה שמריעין. וע"כ אם מאריכין תרועה כנהוג, מדקדיקין להאריך התקיעות באותו סדר שלא יהיו פחותין ממנה.

ה צורת הקול דשברים תלוי כפי מנהג המקום. בהרבה מחוזות רוסיא וליטא מריעין בקול טו-א-טו, ובפולין ואונגריין וכו' נהגו בקולות קצרים פשוטים דוקא, והעיקר בזה לילך אחר מסורת אבותינו, ואם מנהג אבותינו

שיתקעו לפניו אם ישרה היא בעיניו או לא, והוא בוחר המוכרחין שבתקיעין לתקוע לפניו בראש השנה, אחר קידוש ואכילה ביום הדין באים לפניו עוד בעלי תקיעות לתקוע עבורו, והוא מקשיב ושומע לכל תקיעה ותקיעה ובמקום שהקול אינו ישר פשוט מראש עד הסוף רומז להתחיל מחודש, וכשמרגיש שבעל תוקע כבר מתעייף קורא אחר במקומו, זה נכנס וזה בא, ורבינו הקדוש עומד בפינה בדביקות עצומה, ועד קרוב לסוף היום הוא עסוק במצות תקיעות לקיים המצוה כהלכה בלי פקפוק.

ד) מה שפירשנו להאריך בתקיעות, אף שבפוסקים מבואר דבתשרית השיעור היא כ"א כחות, דג' שברים הם ט' כחות, והתרועה נמי ט' כחות, והשברים ארוכים קצת, וע"כ בעינן כ"א כחות, וכן מבואר בביאור הגר"א סימן תק"ץ, אבל יש להסתפק במקום שתוקעין השברים תרועה בשתי נשימות, וכדי לנשום בעינן נמי זמן, אי בעינן נמי לתקיעה שיעור עם הנשימה, וא"כ בעינן יותר מלכ"א כחות שצריך נמי כדי נשימה, וכן נראה מדברי המפרשים סוף ראש השנה דבעינן נמי בתקיעה שיעור הפסקה ביניהם. ומצאתי בספר "אש דת" שמעורר בזה, ומביא מדברי הרא"ם על הסמ"ג שפירש להדיא דבעינן שיתקע תקיעה בשברים תרועה כדי שיעור הנשימה ג"כ ע"ש היטב, והוא מסיק שקשה לצמצם כמה היא שיעור הנשימה, אבל הוא שיעור בעצמו כמה פעמים והיא כששה כחות או יותר ולכן לדעתו צריכים בתשרית כשמריעין בשתי נשימות לכה"פ כ"ז כחות ע"ש. (ולדעתי דבריו צ"ע דשיעור שש כחות לנשימה היא הרבה יותר מהצורך), ומה שהבאנו שיש מחמירין להאריך תמיד בתקיעות, וביארנו הטעם דמאריכין בתרועות ולכן ראוי להאריך בתקיעות ג"כ כמותם, הדבר מפורש ב"אורחות חיים" בשם הרשב"א, וכל אלו השיעורים למטה, אבל אם רצה להאריך יותר אין בכך כלום, והוא הדין לשברים ובלבד שיאריך כנגדן בתקיעות שלפניהם ולאחריהם, והוא הדין לתרועה. וכן בחידושי "שפת אמת" על מסכת "ראש השנה" במשנה סוף ראש השנה נתכחן מדעת עצמו לסברא זו, ע"ש שמסיק כן, ומפרש בזה המשנה. וא"כ אף שלדינא הסכימו רוב הפוסקים שאינו תלוי היאך מריעין, מ"מ יש מחמירין לצאת המצוה בלי פקפוק ומתאימין התקיעה לקול תרועה כמ"ש.

ה) נחלקו המנהגים בהצורה איך להריע שברים, ונתחלקו בית ישראל לאגודות אגודות, יש נוהגין להריע בקול פשוט והיינו שהם ג' כחות קצרים פשוטים, וכך נוהגין בארצות פולין, גרמניא, אונגאריין וכו', אבל בהרבה מחוזות רוסיא וליטא כולם נוהגין להריע שברים באופן אחר טו-א-טו, וכשנענין בראשונים מפורש כהמנהג שהם קולות פשוטין דוקא, וכן מפורש בריטב"א סוף ראש השנה. ונראין הדברים שהשבר קטן מתקיעה דאי לא, הוי תקיעה, ואין לומר שאין הפרש בין תקיעה לשבר באריכות הקול אלא בשנוי, זה אינו שהתקיעה קול פשוט בלי שבירה וכל שבר בעצמו אינו נעשה לשברים שא"כ חזר להיות יבבות וע"כ שבר ותקיעה קול פשוט ואין בהם כדי שנוי בניגון אלא באריכות הקול ע"ש.

ג בתקיעות צריכים ליוזר מאד שתהא קול פשוט מהתחלה עד הסוף בלי שום שבירה כלל בראש או באמצע או בסוף, והתוקע צריך להתרגל הרבה עד שיוכל לתקוע קול תקיעה כראוי.

ד צריכים להאריך בתקיעות דתשרית כדי כ"א כחות כל שהו דוקא. ובסדר שמריעין השברים תרועה בשתי נשימות יש להאריך יותר שצריך להאריך גם כפי שיעור הנשימה. ויש מהדרין לדקדק לכתחילה

צריכים לחזור כל הסדר וכן מפורש ב"מטה אפרים" כאן (סי' כ'), ולכמה פוסקים כשהורו צריכים לחזור להתחלת כל התשעה קולות כמבואר להלן בס"ק י"ב, ואף שדעת הלבוש ומ"א בר"ם תקפ"ה שקול פסול פסול כל הסדר רק לתקוע ולא לשומע, לא קיימא לן הכי כמבואר שם במ"ב. וכהיום אין נוהגין כלל בכ"ז, ואולי סומכין על שיטת רבינו האי גאון דשברים ותרועה שניהם כשרים מעיקר הדין וא"כ אין הכחנה לקול פסול וע"כ מהני, אבל כל הפוסקים הסכימו להחמיר שספיקא דאורייתא היא, וע"כ נכון שאם המקריא רוצה שהתוקע יחזור על התקיעה, יתפוס בידו על הבימה שאז הקהל ידעו ויכחזו כדין, ולדעתי גם באותו סדר נכון לעשות כן שלכתחלה נראה דבעינן כוונה אלפניה או לאחריה אפילו באותו סדר. (וכ"ש להרי"ף גיאת שהבאנו לעיל).

ג) התקיעה היא קול ארוך פשוט, ובעינן מהתחלה עד הסוף קול פשוט בלי שבירה בהתחלה או באמצע או בסוף, והדבר קשה לתקוע תקיעה כראוי, ומעידים על הגאון הקדוש רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל (הרב דבריסק) שתקעו לפניו כמה וכמה פעמים בראש השנה שדקדק מאד שהתקיעה לא תהא בה שום שבירה כלל בראש או באמצע או בסוף, וכן מצאתי בספר "שאלת שלמה" (מהגרש"א חערטהיימער זצ"ל) בח"ב (תשובה נ"ה) וז"ל "ומורי הגאון הגדול מבריסק מהרי"ל דיסקין זצ"ל פה היה מדקדק גדול בזה שאם היה רק איזה שנוי קול במשך התקיעה ואף בסוף היה מצוה לתקוע שנית ולפעמים היו עוברין לפניו כעשר תוקעין עד שעשו התקיעה ישרה ופשוטה לפניו זי"ע וכן אני נוהג אחריו ת"ל ית"ש. ע"ש. ויסוד הדבר מבואר בריטב"א בראש השנה (לב). שפירש "וכשעושיין תקיעה ומשברין אותה וסופה אינה יפה שהרי אותו הקול שעושיין בסופה אינו נידון מקול התקיעה שהיא פשוטה והוא ליה שבר באפי נפשיה והוי הפסקה וכן קבלתי שיטה זו מרבינו נר"ו וכן נהגו כל הרבנים והגדולים ע"ש.

וביותר הדבר מפורש בדרשת הרמב"ן לראש השנה שפירש דבעינן לתקיעה "קול פשוט טופו כתחילתו כאיש מרים קולו לשורר", הרי דבעינן פשוטה בסוף כמו בהתחלה ממש, ואף שכל הקולות כשרים בשופר, היינו קול עב או דק או צרוד וכדאיתא בר"ה (כו:), וכן פירש ב"קריית ספר" כאן, אבל הא ודאי דבעינן קול פשוט מהתחלה עד הסוף ממש דוקא, ולעכובא לא קבלנו עד כמה מיקרי עוד פשוטה, רק נראה פשוט ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ורק אם ניכר היטב כקול שבר פסול, ולא כדין הוא מה שנוהגין הרבה בעלי תקיעות להתחיל בקול טו-א או שגומרין התקיעה בשבירה, ואנן בעינן קול פשוט מהתחלה עד הסוף, וראוי להזהיר ע"ז, שאם התוקע מתרגל היטב לפני ראש השנה לתקוע בקול פשוט מהתחלה עד הסוף, בקל יכול לתקוע כהלכה בקול פשוט בראש השנה (וכדאי להביא כאן זכרונות שנרשמו על ידי אחד מתלמידי הגה"ק הגרי"ל דיסקין זצ"ל — מראש חודש אלול ניכר התרגשות בבית מרן זצ"ל שמבינים עצמם למצות תקיעות, ומביאים לפניו "בעלי-תקיעות"

או אדרבה בג' כוחות פסול ובעינן שיהא פחות מג' כחות דוקא, והמנהג כהיום פשוט שכל שבר כג' כחות, אבל נכון להזהיר לה, בעל-תקע" שלא יאריך בכל שבר כשיעור ד' כחות וחצי אף שהוא שיעור מועט מאד, ויש מחמירין בסוף התפלה לצאת התקיעות כפי השיטות דבעינן בכל

מריעין בקול פשוט, ומה שמודה וטוב ויפה לזהר שלא להאריך אף שלפי דעתו לעולם לא יהא בו תורת תקיעה שיש לו ניגון אחר, היינו מפני שאפילו יש שנוי בניגון, באריכות השיעור דתקיעה לבד דמי לה, וע"כ טוב ויפה לזהר, ואם כי אולי צורת שבר אינה טראיטו רק קול אחד ומשונה מתקיעה במה ששבור שיעור ואינו קול אחד פשוט, מ"מ כיון שמסורת היא להריע בקול טראיטו דוקא אין לזוז ממנהג שיסודו מסורת דור אחר דור וקבלה היא בידם להריע כך דוקא קול שברים, וע"כ פשיטא שיש לסמוך על האי מנהג (והגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל דקדק שלא להריע טראיטו שבהאי קול טו בסוף אולי הוה כמרע תוך שבר רק הריעו אריטו לבד).

ומעתה נראה שהאופן להריע שברים היא מחלוקת בין אבות העולם, ולא לנו להכניס ראשינו ולהכריע, רק כל אחד נוהג בזה כמנהג אבותיו או רבותיו שכפוף להם בכל הליכותיו. אבל הפוסקים לא הזכירו כלל משנוי הצורה דשברים בין מקום למקום, ומשמע לכאורה שדעתם היא שבידיעבד יוצאין בכל אופן, דבמה שהוא קול קצר ושבור מקרי שבר לכל המנהגים, והמחלוקת אינו אלא לכתחילה היאך לנהוג, והא דהזהירו שלא להאריך שבר דנעשה בזה כתקיעה, היינו מפני שנהגו אז להריע בקול פשוט, שפיר הזהירו שלא להאריך, אבל מודו שאם עושין אותו בקול אחר אם הם ג' קולות קצרים שברים נמי מהני, וא"ש שלא העירו הפוסקים בצורת השברים דספיקא דאורייתא היא, שאין כאן ספק דמה"ת מהני בכל גזנא בדיעבד, והשינוי אינו אלא בלכתחילה, וד"ק היטב בכ"ז. אבל אין זה מוכרח, שכבר הבאנו לעיל מהראשונים שהביאו צורתו כפשוט דוקא וכמבואר בלשון הריטב"א שהבאנו, וכן נראה ממה שמביא בשם הראשונים השנוי בין יבבא ליללה, שעיקר המצוה כפי השבר שאדם עושה בזמן ההוא בשברו, ורבי אבהו קיבץ המנהגים, אבל מעיקר הדין בעינן מה"ת צורת שבר באותו דור כמו שאדם נוהג ליבב ע"ש. והא דאי בפשטות לולא המסורת, הדרך ליבב בקולות פשוטין וכדומה, ואין הדרך ליבב בטראיטו, וע"כ מי שאין לו המסורת בקול טראיטו עליו לנהוג כפשטות הראשונים דבעינן קול פשוט דוקא כמנהגו, ושמעתי שיש מחמירין אם שומעין בבית הכנסת כמנהגי ליטא, ומסורת אבותיו בקול פשוט, שומע עוד הפעם בסוף התפלה לצאת המצוה כפי קבלת אבותיו, ולדעתו אף שאין זה חיוב מדינא מ"מ נכון הדבר להתמיר דיוצא בזה המצוה גם כפי מסורת שלו בלי ספק.

(ו) יש להסתפק בשיעור דכל שבר אי צריך שיהיה פחות מג' כחות דוקא כדעת רש"י, ר"ח, בעל העיטור, ורא"ש וכו', או אדרבה מצות תרועה כפי כחות וכל שבר ג' כחות דוקא כדעת ריב"ם, סמ"ק רמב"ן, רשב"א וכו', והדבר נוגע לספיקא דאורייתא, שלדעת א' הקפידא בפחות מג' כחות דוקא שבר ג' נעשית תקיעה, ולדעת השניה בפחות מג' כחות לא יצא כלל דבעינן דוקא ג' כחות. ואנו גבנסיס למבוכה גדולה היאך לקיים המ"ע כהלכה דספיקא דאורייתא היא. והנה ברמ"א ר"ס תק"ץ מבואר שאפילו האריך בשבר כג' כחות כשר לכ"ע, שאפילו לדעת רש"י ור"ח דשיעור תקיעה כג' כחות, אם האריך בשבר כד' ג' כחות לא איכסת לן, דשיעור תקיעה היא

בקולות פשוטין ומתפלל במקום שמריעין טראיטו, יש מהדרין לשמוע אחר התפלה כמנהג אבותיהם לצאת המ"ע גם כפי מסורת שלהם דוקא.

ו בשיעור דכל שבר בשברים נחלקו גדולי הראשונים אי בעינן שכל שבר יהא כג' כחות דוקא,

הרי מפורש שהשבר הוא קול פשוט כתקיעה ממש רק פחות משיעורה, והיינו ולא כמנהג ליטא, וכן מצאתי בסידור הגאון רבי סעדיה זצ"ל (דף רי"ז). התקיעה קול ארוך ממושך, והשברים שלשה קולות קצרים שכל אחד מהם הוא כשליש הקול הארוך, הרי מבואר שאין בהם כדי שנוי בניגון וכדמוכח נמי מהציורים שמצייר שמה, והחילוק רק באריכות הקול, וכן מבואר בסידור רב עמרם גאון, וכן נראה מוכרח כשיטה זו מדברי התוס' ורא"ש ועוד הרבה ראשונים שפירשו שאין להאריך בשבר דנעשה בזה תקיעה, וא"ש אם השבר הוא קול פשוט כתקיעה אם מאריך נעשה תקיעה ממש, אבל אם תיקעין בקול שבור טראיטו בניגון שאינו דומה לקול פשוט הלא גם אם מאריך לא נעשה תקיעה, וע"כ מוכרח שהוא קול פשוט דוקא, וכן מבואר נמי מדברי רש"י ור"ח שחילקו דשברים בהפסק ותרועה בלי הפסק ולא חילקו שבעצם הניגון השברים לא דמי כלל לקול תרועה, וע"כ מוכח שכולהו קולות פשוטין והחילוק רק שמופסקין או ארוכין טפי. ויש לתמוה על מנהג בני רוסיא וליטא להריע בקול טראיטו, וכפי הנראה נהגו כן גם בבית מדרשו של רבינו הגדול הגר"א זצ"ל, וכן נהגין גם גדולי ישראל בארץ ובגולה, ותמוה מאין קיבלו מסורת להריע כן נגד משמעות רבותינו הראשונים.

ונראה פשוט בטעמם, שבאמת נחלקו רבותינו הראשונים בשיעור אריכות כל שבר אי בעינן דוקא פחות מג' כחות, או אדרבה צריך דוקא ג' כחות, וא"כ מ"מ אי אפשר לצאת לכל הדיעות, שאם מריע פחות מג' כחות לא יצא לחר שיטה, ואם מריע כג' כחות לא יצא לאורך שיטה, וע"כ מריעין השבר בקול טראיטו אף שהיא כג' כחות, ולדעתם תקנו בזה שיוצאין לכ"ע, דאף לדעת רש"י ור"ח שבר ג' כחות נעשית כתקיעה, אבל כפי שהם מריעים בקול טראיטו לא נעשה מעולם תקיעה שאין הקול פשוט וא"ש מנהגם, רק תמוה הדבר מגלן לבדות מדעתנו צורה לקול שברים נגד פשטות משמעות רבותינו הראשונים שעל פיהם אנו חיים.

אמנם שבת וראיתי שכל מנהגי ישראל יסודם בהררי קודש, שמצאתי בדרשת הרמב"ן לראש השנה דברים ברורים ומפורשים שאין השבר קול פשוט, ולא דמי כלל גם בדיגום הקול לקול שבר, וז"ל: "וכתב רבינו שמשון בתוס' וצריך להזהר בשברים שלא יהא מאריך בכל אחת מהן כשיעור שלש יבבות של שלש קולות כל שהוא, דאם כן נעשית כל אחת תקיעה, דשיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה שלש יבבות, ובאמת שיטה עין וטוב להזהר, אבל כפי הנראה מדקדוק הלשון אין ההפרש שבין השברים לתקיעה בין ארוך לקצר, אלא שזה קול פשוט סופו כתחילתו כאיש מרים קולו לשורר ולרנן, וזהו קול שבור כעין המילל, וכבר פירשו רבותינו אלינו דיגום הקול כשאמר גזנח וילולי, וכן לשון התורה עצמה תרועה, ולשון התרגום יבבא שניהם לשון שבר וכו', ואי לדברי רבינו משה שכתב כי שיעור תקיעה יבבא וחצי כמו שהוכחנו יהיה השבר קצר מאד אלא שההפרש והבדלה שביניהם בדמיון הקול הוא לא בגודלם וקוטנם" עכ"ל הטהור, הרי לפנינו דברים ברורים שהשברים אינו קול פשוט רק ניגון אחר לו שאפילו מאריך לעולם לא יהא כתקיעה, וא"ש למנהג בני רוסיא וליטא דוקא שאינם

נשימות, אבל יש מקומות שאין מריעין אלא בשתי נשימות לבד וכדעת הרמ"א. ונראה לעורר להנהיגין בשתי נשימות דיש להדר לנשום ממש בינתיים, שאם רק שהה כדי נשימה ולא נשם אולי לא יצא לכ"ע, דמאחר ששהה כדי נשימה לא מיקרי עוד בנשימה אחת, וגם לא נשם למיהוי בשתי

שיש לומר שמעיקר הדין כה"ג לא נעשה לעולם תקיעה, אבל העושים אותו בקולות פשוטין יזהרו מאד שכל שבר יהא ג' כחות ורק עד ד' וחצי אבל האמת שלשית רש"י ור"ח והרא"ש גם כה"ג אולי לא יצאו, וע"כ יש נוהגין לצאת האי דיעה ועושין בסוף התפלה שבר בשתי כחות לבד, והוא משהו יותר מקול משהו דתרועה, ויוצאין בזה דעת רש"י, ור"ח, והוא כמנהג העולם כמובא במ"א, ואשרי חלקם שזוכין לקיים המציה לכל הדעות, ועיין בדברינו בסוף קונטרס זה, הסדר שנוהגין המהמירין.

ולע"ד נראה להעיר שגם בימי האמוראים נחלקו היאך לעשות בשברים וחכמי ישראל החמירו לעצמם גם אז, ועשו כשתי הדעות לצאת מכל חשש, ומקור הובר הוא ירושלמי סוף ראש השנה, דאיתא, "איוו היא הרעה ר' חנניא ור' מנא חד אמר אהן טרימוטא וחורנא אמר תלת דקיקין" ע"ש, וב"ערוך השלחן" (תק"ז) ביאר המהמירין, ובמשנה מפורש דשיעור המשך התרועה כג' יבבות, אבל איוו היא מהות התרועה כלומר כל חלק מהתרועה והיינו היבבא מה היא, חד אמר אהן טרימוטא כלומר טרימוטא אחת ושיעור תרועה כג' טרימוטות, וחורנא אמר תלת דקיקין והיינו כל יבבא כתלת דקיקין ונמצא דהתרועה הוי כהמשך ט' דקיקין, והיינו המחלוקת בין גדולי הראשונים בשיעור תרועה ושברים ע"ש. ובירושלמי שם מסיים, רב חנניא חשש להדא דר' מנא ולהדא דידן, הרי שהריע מספק כשתי הדעות, והיינו כמנהג המחמירין שהבאנו.

ז) בשברים-תרועה נחלקו הראשונים אי בעינן שיכשה אותם בנשימה אחת דוקא לעיכובא וכדעת הרא"ש, רמב"ן, ריטב"א וכו', שפוסלין אי הספיק בנשימה, או אדרבה מצותה בשתי נשימות דוקא, כיון דלא עבדי אינשי שברים ותרועה בנשימה אחת, ולכן מצותה בשתי נשימות דוקא וכדעת רבינו תם. והמחבר בש"ע הכריע כשתי הדעות, ובתקיעות דמיושב מריעין בנשימה אחת, ובתקיעות דמעומד בשתי נשימות, וכן נוהגין היום בהרבה קהלות. אבל הרמ"א פוסק שאין לשנות מהמנהג להריע בשתי נשימות דוקא, וכן נוהגין עד היום בכמה מקומות שאין יוצאין חובת שברים-תרועה אלא בשתי נשימות לבד וכדעת הרמ"א. אבל באמת יש לתמוה מאד על פסק זה, דהא דעת הרא"ש, רמב"ן, רשב"א, וריטב"א בשם כל רבותיה, וכן הריב"ש מביא בשם כל האחרונים דבעינן בנשימה אחת דוקא, ומפורש להדיא בדברי הרא"ש ורמב"ן שאם עשה בשתי נשימות לא יצא אף בדיעבד, וא"כ למה באמת לא נעבד כדעת המחבר לצאת מכל חשש וספק במצות תקיעות, והיאך נריע לכתחילה בשתי נשימות דוקא, והא לדעת הרבה מגדולי הראשונים לא יצאנו כלל חובת תקיעות אף בדיעבד וצ"ג.

ונראה שהרמ"א סומך בעיקר על המנהג בזמנו לעשות בשתי נשימות דוקא, וכיון שדעת הרמב"ם, ומחזור ויטרי, ועוד ראשונים דבעינן שתי נשימות, המנהג מכריע שהלכה כמותם ואין לשנות, וביותר אולי נוכל לומר דמה שפירשו הראשונים דבעינן שיעשה בנשימה אחת, מבואר בריטב"א סוף ראש השנה ודעתם היא דעבדי אינשי בנשימה אחת, ופליגי על עיקר יסוד חידוש רבינו תם דלא עבדי אינשי הכי, וא"כ יש לומר שמה שהתקועין נהגו היום

שבר פחות מג' כחות דוקא, (מעט יותר מקול כל שהו), ובפרט הנהיגין בשברים פשוטין נוהגין בדבר. ז) בשברים-תרועה נחלקו הראשונים אי בעינן להו בנשימה אחת או בשתי נשימות, ויש נוהגין בתקיעות דמיושב בנשימה אחת ובמעומד בשתי

כג' שברים והיינו שש כחות, וא"כ אם האריך בשבר לא נפסלה אלא בשש כחות. וא"ש שאם מריע כג' כחות ויותר כשר לכ"ע שאין פסול גם שלשית רש"י אלא בשש כחות, וע"ש היטב בב"ח וס"ז, אבל בראשונים מפורש שג' כחות פסול שלשית רש"י, וע"כ מעיד המ"א כאן (בס"ק ב') שהמנהג פשוט לקצר בכל שבר שלא יהא אפילו ג' כחות לצאת שיטת רש"י ע"ש, ודברי המ"א צ"ע שלדעת התוס' ורמב"ן לא יצאו כה"ג דבעינן דוקא כג' שברים שיעור ט' כחות, וא"כ לא הועילו כלל במה שקצרו וצ"ע היאך לנהוג. והבאנו לעיל (ס"ק ה') שאנשי ליטא וסביבתה עושין השבר בצורה אחרת דאף אם יאריך לא נעשה תקיעה שאינו קול פשוט, ולדעתם יצאו בזה מכל ספק, אבל כבר הבאנו שבהרבה ראשונים מפורש שהוא קול פשוט דוקא, וכן הרמב"ן בדרשה לראש השנה פירש שטוב לזהר בכל אופן, ואפילו מי שנוהג בקול שבור ג"כ אין להאריך יותר מג' כחות כמו שהבאנו לעיל.

ומצאתי בספר "קצה המטה" שמצא עצה לצאת לכ"ע שעושה ד' או ה' שברים כל אחד פחות מג' כחות דוקא, שלדעת רש"י לא נעשה תקיעה כיון שכל שבר אין בו ג' כחות, ולדעת התוס' יצא שיש כאן בצירוף ט' כחות ע"ש, (וכן נהג באמת הגר"ח מברסק זצ"ל), אבל אינו ברור דמהני צירוף שלדעת המרדכי והג"א — מובא בבית יוסף לא מיקרי קול גנוחי כלל אלא כשהקול ארוך דוקא ע"ש, ועוד הא דעת הריטב"א והרבה ראשונים דדוקא בתקיעה בעינן תחלה וסוף אבל בשברים דבלאו הכי שבור באמצעיתו שהם כקולות קצרים לא בעינן תחלה וסוף ע"ש, וא"כ כיון דכל שבר מופסק מחבירו אולי לא מהני כאן הצירוף, דהלמ"מ שג' שברים כבר שיעור ט' כחות, וגם בכלל דעת הב"ח שאין לעשות יותר מג' שברים, וא"כ לפי מנהגנו שאין מריעין אלא ג' שברים עדיין צ"ע היאך לנהוג למעשה.

שוב האיר ה' את עיני ומצאתי בט"ז כאן (ס"ק ג') דברים נפלאים, ותמינהי שהאחרונים לא הביאו דבריו, והיינו שלדעתו לשיטת התוס' וסיעתם רק תרועה היא ט' כחות כל שהו, אבל הג' שברים הם ב' כחות גם לשיטת התוס' שהמשנה וברייתא פליגי בשיעור, והמחלוקת בין רש"י ותוס' אינו אלא בשיעור תרועה, שלשית רש"י היא כג' כחות, ולדעת התוס' ט' כחות, אבל בשיעור שבר תרווייהו מודו דסגי בב' כחות ע"ש, ומהאי טעמא א"ש המנהג לקצר בכל שבר שיהא ב' כחות שיוצאין בזה לכ"ע, והדברים צ"ע שהרבה ראשונים הסכימו לדברי הראב"ד דבעינן בג' שברים ט' כחות דוקא לעיכובא, ופשיטא שאין להקל דסגי בשש כחות.

והעיקר נראה שראוי לזהר מאד שלא להאריך בכל שבר כשיעור ד' כחות וחצי, והוא שיעור קטן מאד, שלדעת רבינו הגר"א זצ"ל בביאורו (ר"ס תק"ץ) קיימא לן להלכה כדעת הרמב"ם ששיעור תקיעה חצי תרועה, וכיון ששיעור תרועה ט' כחות בד' כחות וחצי נעשה תקיעה ופסול, וע"כ המדקדקין מחמירין כחתי' ויש לקצר כל שבר שיהיה כג' כחות ולא יאריך עד ד' וחצי והוא דבר קשה מאד לכיון ומנהג העולם להאריך אפי' יותר מד' כחות ולא יצאי כדיון לא רק לשיטת רש"י וסיעתו, אלא גם לרבינו הגר"א זצ"ל, ולהנהיגין כמנהג ליטא לעשות טראיטו א"ש לפי

נשימות כדעבדי אינשי, וע"כ יש להזהיר לה"בעלת-תוקע" בדמקום שנוהגין בשתי נשימות יפסיק וינשום דוקא שרק בזה הוא לכו"ע בשתי נשימות.

ח מחלוקת בין גדולי הפוסקים אי שברים-תרועה בנשימה אחת היינו בכח אחד כמריע תוך שבר דוקא, או אדרבה צריך שיהיה בשתי כחות דוקא

ובסוף התפלה כמו שביארנו להלן (ס"ק י"ב) והתוקע מפסיק רק לנשום בינתיים ולא יותר.

ועדיין לא זכינו לברר כמה הוא שיעור הפסקה דכדי נשימה, דנימא שלאחר הפסקה בשיעור כזה כבר אינו כבנשימה אחת ופסול, דלכאורה דרך האדם כשרוצה להשמיע קול בשופר נושם כדי אריכות הקול שצריך, ולתקיעה ארוכה נושם טפי, וא"כ הכדי נשימה בין שברים לתרועה תלוי בשיעור תרועה, דלהפוסקים דשיעור תרועה כט' כחות לנשום האי שיעורא צריך איזה שיעור ונימא לדוגמא שצריך לזה חמש כחות, ולפי זה להרבה פוסקים דשיעור תרועה היא רק כג' כחות, א"כ בפחות משתי כחות כל שהוא כבר הפסיק שיעור דכדי נשימה ופסול, ודו"ק היטב כי זהו דבר פלא לכאורה.

ולע"ד מסתברא שאין ההפסקה דכדי נשימה תלוי בשיעור התרועה שצריך, רק אדם נושם כדרכו ואינו חושש, ואף אם אין צריך תרועה אלא כג' כחות נושם יותר גם לכתחילה שהנשימה היא כדעבדי אינשי, וכן יש להוכיח מהא דאנן מחמירין ומצריכים לתרועה ט' כחות, וקשה דלכאורה לאותן שיטות דתרועה היא כג' כחות לבד הפסיק י"תר מדאי ואם מפסיק יותר ממה שצריך לנשימה פסול, אלא ע"כ הדבר פשוט שנושם כדרכו, שלא מצינו דחייבין לנשום רק כדי שיעור התרועה שצריך, וא"כ תו קשה לקבוע מהו השיעור דמקרי בזה כדי נשימה.

ונראה בדמקום שעושין בנשימה אחת יש להתמיר שלא להפסיק יותר ממשהו דיש לתוש לזוהרא דבשיעור קטן ביותר הוא כבר כדי נשימה, ובמקום שעושין בשתי נשימות מפסיק לנשום כדרכו וכל הזמן שמפסיק רק בנשימה כדרכו אינו חושש כלל, וכמדומני שכן המנהג פשוט אצל המדקדקין, ודו"ק היטב בכ"ז.

ח במקום שעושין בנשימה אחת דוקא, מביא ה"בית יוסף" בשם תה"ד שצריך ג"כ לעשות בשתי כחות, וכן פוסק ה"המשנה ברורה" כאן (ס"ק י"ח) שגם בנשימה אחת צריך הפסק מועט דוקא אבל לא כדי נשימה ע"ש, אבל רבינו ה"חזונו איש" זצ"ל פליג, ולדעתו במקום דבעינן בנשימה אחת הכוונה בכח אחד דוקא כמריע תוך שבר, ואם הפסיק אפילו משהו פסול דדינו כבר בזה כבשתי נשימות ע"ש. ולדעתי דבריו בזה צ"ע כמו שיבאר לפנינו, והמנהג פשוט להריע בשתי כחות דוקא כהסכמת האחרונים, אבל אין הכוונה בהפסק מעט עד שיעור נשימה, רק בהפסק משהו להרגיש השינוי שיש שני קולות, ואדרבה המריע מתוך שבר יש לחוש שלא יצא לדברי הפוסקים הג"ל כמו שיבאר.

ויסוד לדברינו נראה מהסוגיא דחולין (כ"ו:) גבי יום טוב שחל בערב שבת שתוקעין בשני דאיתא "היכי תוקע אמר רב יודא תוקע ומריע תוך תקיעה ורב אסי אמר תוקע ומריע בנשימה אחת", הרי מפורש שיש מחלוקת אי בעינן בנשימה אחת או כמריע תוך תקיעה, ומבואר שבנשימה אחת אינו כמריע תוך תקיעה דוקא, רק הכוונה בנשימה אחת היא בהפסק מועט וכמבואר בדברי רש"י שם, והיינו טעמא שגם בנשימה אחת צריכים להריע בשתי כחות והיינו בהפסק דוקא, וא"כ הוא הדין שברים-תרועה בנשימה אחת אף לדין שאחת היא אין הכוונה כמריע תוך שבר רק בשני קול צריך ג"כ תמיד הפסק משהו להרגיש השינוי, וגם מפני שזהו הדרך לעשות שני קולות בשתי כחות דוקא כמו שיבאר. (ותמוהין מאד דברי החזו"א זצ"ל שגדחק דהתם דוקא מפרשין בנשימה אחת בהפסק דאי לאו הכי היה ממש

בשתי נשימות אינו מפני שהכריעו להלכה כשיטת הפוסקים דבעינן שתי נשימות דוקא, רק ככה עדיפי להו טפי, ואנן בעינן לכ"ע כדעבדי אינשי, וא"כ המנהג גופא הכריע הלכה שאין לשנות, מפני שכך הוא הדרך לעשות בשתי נשימות, ועדיין צ"ע בזה, ועיין בשו"ת "משכנות יעקב" שמכריע להלכה דבעינן בשתי נשימות וכנסק הרמ"א, וכן הכריע ג"כ "האבני נזר" זצ"ל בזקנותה כמבואר בתשובותיו.

אמנם נסתפקתי הלכה למעשה היאך לנהוג כשעושין בשתי נשימות דוקא, אי בעינן דוקא שינשום ממש דבחרא נשימה לא עבדי אינשי, או סגי בהפסקה בכדי נשימה. ומצאתי בש"ע הגרש"ז (סימן תק"ץ ס"ק ח') שפירש להדיא דבעינן נשימה ממש בינתיים דוקא, שפירש "לפי שאין דרך האדם לגנות וליללל בנשימה אחת אלא מפסיק ביניהם כדי נשימה, דהיינו שעושה נשימה בינתיים ולפיכך גם התוקע צריך לעשות נשימה בינתיים", הרי מפורש ולא סגי בהפסק שיעור דכדי נשימה רק בעינן נשימה ממש דוקא. וכן מוכח להדיא מלשון התה"ד (ס"ס קמ"ב) שפירש דאפילו בנשימה אחת הכוונה שיפסיק מעט רק שלא יעשה נשימה בינתיים, ומבואר דשתי נשימות הכוונה שעושה נשימה בינתיים. וכן נראה קצת מלשון הר"ן שפירש בסוף ראש השנה "ואם הוסיף שבר אחד ועשאו בנשימה אחרת פסל כל הסימן", ומרבינו הגר"א זצ"ל בביאורו (ס"ק ז') משמע להדיא דבעינן נשימה ממש, שפירש דתלוי אם הפסיק בנשימה או לא ע"ש, דמבואר דבעינן נשימה ממש דוקא, ועיין בספרי "מועדים וזמנים" (ח"ב) בסימן ד' העליתי מסברא בעלמא דבעינן שינשום דוקא ע"ש, ואף אי נימא דבהפסקה כדי נשימה לבד כבר אינו מועיל כבנשימה אחת, מ"מ בשתי נשימות לא היה אלא אם נושם כדרך בנ"א כמ"ש. והפוסקים לא ביארו האי דינא, רק עכשיו ראיתי בקונטרס "אש דת" בענין תקיעות שהמחבר נגע בשאלה זו ומסיק נמי דלא מקרי בשתי נשימות אלא אם נושם ממש, ולדעתו אותם "בעל-תקיעות" שמפסיקין ואינם נושמים מבטלין בזה מ"ע דתקיעות, ובנשימה אחת לא היה דהא הפסיק שיעור כדי נשימה, ובשתי נשימות לא היה דהא לא נשם כדבעי אינשי. ולדעתי אין דבריו מוכרחין כלל, דיסודו ה"וא דבלי נשימה לא היה כדעבדי אינשי וע"כ פסול, ומסברא נראה שאין הדבר כן, דמצות התורה היא לשמוע קול שופר והיינו קול יללה כדעבדי אינשי, ודוקא אם לא הפסיק כדי נשימה אין שומעין קול כדעבדי אינשי וע"כ פסול, אבל אם התוקע הפסיק אף שלא נשם, נ"א בגוף הקול אינו ניכר אם היה בנשימה או לא, וכיון ששומעין הקול כהלכה יוצאין כדון, אף שהתוקע לא הריע מעשה התרועה כדעבדי אינשי.

אמנם נראה דאף שאין היכר בגוף הקול אי נושם ממש או לא, סברת הפוסקים היא דמאחר דאינשי עבדי בשתי נשימות כמשמעה, ומצות התורה יבא וילולי כדעבדי אינשי, יש לומר שאם מריע בהפסק לחוד, הלא התוקע מתכוון לקול אחד ארוך בהפסק, ומצותה בשתי נשימות היא שני קולות נפרדים סמוכים אהדדי, וע"כ נושם ממש מחדש ואז ודאי מתכוון וגם נראה בשני קולות ממש כמצותה וכ"ז צ"ע, אבל בפוסקים מפורש שיש לנשום כמו שהבאנו, וא"כ ודאי יש להזהיר לה"בעל-תוקע לנשום בינתיים דיוצא בזה לכ"ע גם לכתחילה, ובלי נשימה אינו כדעבדי אינשי ואינו מקיים המצוה כהלכתה להרבה פוסקים, וע"כ נהגו אצלנו להריע בשתי נשימות ממש התקיעות דמעומד

להדגיש שיש כאן ג' שברים, ואינו קול אחד משוך בג' קולות. י בצורת התרועה נתחלקו המנהגים, יש נוהגין להריע אותה כקול אחד ממושך המתרעש, אבל כהיום נתפשט המנהג להריע בקולות קצרים נמשכים טו"ט, וכן דעת הרבה פוסקים.

או בשני כחית, אבל בג' שברים לא ביארו. ומשמע דפשיטא להו דבעינן להו בכח אחד, אמנם האמת שגם בג' שברים צ"ע האין לנהוג, שרבינו חננאל בסוגיין פירש דבשברים בעינן הפסק מעט, וכן מפורש גמור בשם בעל העיטור, וכן מביא המאירי בשם אחד מגדולי הרבנים הרב אברלוגי זצ"ל, אבל הרשב"א בראש השנה (לג.) פירש שלא יפריד ביניהם כלל, וכן פירש הריטב"א בסוכה (כד.), וביותר מצאתי מפורש ב"ארחות חיים" בשם הרי"ץ גיאת "והוי יודע שאין פירוש שברים שישבור הקול ויפסיק אלא שבר כאדם הגונח משבר ומכאב ל"ב והן יבבות ארוכות וטועין התוקעין המפסיקין אותן לגמרי" ע"ש.

ולע"ז נראה שאין להפסיק בשהיה כלל, אבל פירוש שברים הוא כמשמעה שבר קול, וע"כ צריך משהו הפסקה רק כדי שיהיה ניכר שהם ג' קולות. וביותר מצאתי בספר "פאר עץ חיים" שפוסל גם בדיעבד כשאין הפסק משהו ביניהם, וצוח על מה שאין מקפידין בזה לדעתו מבטלין בזה המ"ע ע"ש היטב, אבל אינו מבסס שם דבריו מדברי הראשונים רק סומך על רש"י ור"ח לבד ע"ש. אמנם נראה שאם מפסיק רק משהו כדי להדגיש היטב שהקולות מופסקין, וכמו שמפסיקין לרבי יודא בין תקיעה לשבר ומיקרי בנפיתח אחת, הכי נמי מפסיק משהו ואינו שווה ומקיים בזה המצוה לכ"ע, ולשיטת ר"ח ובעל העיטור שמצית ג' שברים בהפסקה דוקא הלא הפסיק, ואפילו לשיטת הפוסקים שאין להפסיק כלל, הלא עד שיעור כדי נשימה אינו הפסק, וכ"ש בהפסקה כל שהו להדגיש בין שבר לשבר יוצא לנ"ע ומקיים בזה המצוה בהידור.

שוב מצאתי בדדשת הרמב"ן לראש השנה שמביא דברי רבינו חננאל דשברים הם בניחותא בנהפסק בינתיים, ומפרש הרמב"ן ולא הפסק גמור שיששה אלא שיהיו שני קולות שיפסיק הקול בשבר ניגן ע"ש, וכחנתו נראה שאין לשהות כלל, אבל מפסיק הקול בשבר ניוון, והיינו שההפסקה היא רק כשיעור הצריך לחלק בין קול לקול שלא יעשה הג' קולית בלי שום הפסק כלל כמו שביארנו.

ומצאתי דבר נפלא במאירי ב"מגן אבות" (ענין שני) שמביא בשם רבנים וחכמים גדולים כמה וכמה לאלפים ולמאות שאין למעלה מהם בעולם שהפסיקו בשברים כדי נשימה בין שבר לשבר ע"ש, והדבר צע"ג שלדעת הרבה ראשונים הריטב"א, וארחות חיים, אבודרהם, רבינו ירוחם וכו', לא יצאו אף בדיעבד כה"ג המצוה, וכן דעת רבינו הגר"א זצ"ל בביאורו, ואולי הגי גדולים פליגי וסבירא להו לא רק שיוצאין רק עיקר המצוה להפסיק בין שבר לשבר בנשימה וצ"ע בזה, אבל לדברינו שצריך הפסק משהו, אולי הפסיקו פחות מכדי נשימה, וכיון שלדעתם לא היה כדי נשימה ולא נשמו אינו הפסק, וכן משמע מלשון המאירי שלא נשמו, וע"כ בהפסקה בין שבר לשבר שלא כדי נשימה יצאו שפיר המצוה לכ"ע, או אולי באמת הפסיקו כדי נשימה וכיון שלא נשמו הוה לדעתם כמו בנשימה אחת, ומ"מ מדבריהם נתבאר שיש להפסיק בין שבר לשבר, ולדברינו במשהו ממש סגי ואין לשהות כלל יותר מזה.

י קול תרועה הוא תשעה קולות כל שהו בלתי מופסקין. אבל יש מקור בראשונים שמריעין תרועה בלי טו"ט רק קול אחד המתרעש בלי שום טו"ט, וכן מפורש בסידור רב סעדיה גאון שהתרועה קול רועד. ומצאתי ב"מגדל עוז" (פ"ג דשופר) שמביא "כשזכיתי לביא

שמפסיק קצת עד כדי נשימה, ונראה שמהנכון כשמריע בנשימה אחת להפסיק, אבל רק במשהו כמשמעו ממש, להדגיש הסוף של השבר והראש של התרועה.

ט בג' שברים אין להפסיק בשהיה בין שבר לשבר, ומ"מ יפסיק נמי ביניהם משהו כמשמעו ממש.

דברי אידך מ"ד דס"ל מריע תוך שבר ע"ש, ודבריו צע"ג דלמה לא נזכר מזה שגם בעלמא הכחנה תמיד בנשימה אחת אינו כמ"ע ה"ך שבר רק בהפסק כמו כאן, וכדעת האחרונים).

אמנם באמת גם מסביר הדבר מוכרח שאין לעשות כמרע תוך שבר רק בעינן הפסק משהו, דעיקר הכרח הראשונים דבעינן שברים תרועה בנשימה אחת הוא מפני דמי להא דאמרינן בסוכה (נד) דלרבי יודא דתקיעה ותרועה אחת היא אין ביניהם כלום, והוא הדין לדין דשברים תרועה אחת היא אין להפסיק כלל אפילו שיעור כדי נשימה, ומעתה בין תקיעה לשברים לדעת רבי יודא שאין ביניהם כלום, ולא לאותם הנוהגין לעשות שברים בקולות פשוטים דוקא, ע"כ מפסיק משהו בין גמר התקיעה לשבר, שאם אינו מפסיק, שבר ראשון הוא המשך התקיעה ואין כאן אלא ב' שברים, רק ע"כ מפסיק משהו ביניהם, ומ"מ מיקרי בנשימה אחת שאין ההפסק אלא כדי להדגיש שני הקול, והוא הדין בין שברים לתרועה דעת הפוסקים כיון שהם קולות משויגין אין ממשכים תרוייהו כקול ארוך רק מפסיקין משהו ומיקרי שפיר בנשימה אחת, דדוחק לומר שבין תקיעה לשברים שאני שאי אפשר בעינן אחר, וע"כ נראה שגם להחזיק זצ"ל בהפסק משהו כמשמעה מקרי עוד בכח אחד, וא"כ קשה לצייר גדר כח אחד דבעינן לדיירה לעיכובא.

וביותר נראה שבראשונים מפורש שאפילו מפסיקין משהו היה בנשימה אחת, ורק בהפסיק כדי נשימה פסול, וכן איתא להדיא בריטב"א "ובלבד שלא יפסיק ביניהם בנשימה וכו' וצריך לזהר שלא יפסיק ביניהם בנשימה וכו'" ע"ש היטב, הרי מבואר להדיא שתלוי בשיעור נשימה דוקא אבל הפסק כל שהוא אינו פוסל כלל, וכן משמע ברשב"א בראש השנה (לג:) שתלוי בנפיתח אחת ורק בזה נסדר הקול ע"ש, ובר"ן בראש השנה פירש להדיא שאם הוסיף שבר יעשאו בנשימה אחרת פסול, וכן מבואר בתוס' הרא"ש בסוכה (נד.), ובראשונים הוזכר תמיד השיעור דכדי נשימה, ואף שברא"ש ורמב"ן מבואר שבהפסק כל שהו פסול, היינו כשנקרא הפסק אבל בכדי נשימה לא מיקרי הפסק כלל, וכ"ש מה שמפסיק להדגיש שהם שני קולות ודאי לא מקרי הפסק, וא"כ בהפסיק כל שהו ודאי אין לחוש בדיעבד.

ולמעשה נראה דנכון הדבר לעשות שברים תרועה בהפסק משהו דוקא וכדעת המ"ב ואחרונים, כיון דלדברינו הנ"ל זהו מצותה, ולכ"ע מהני בדיעבד כבנשימה אחת עד שיעור כדי נשימה, משא"כ במריע תוך שבר אולי לא עבדי אינשי הכי ופסול אף בדיעבד, ומהאי טעמא בסוף פ"ק דחילין כשחל יו"ט בע"ש מריעין תוך תקיעה שזהו קיל אחר ופסול בשאר ע"ש, והכא נמי אם מריע תוך שבר יש לחוש שזהו אחר ופסול, וע"כ מפסיק רק במשהו ויוצא בזה המצוה בנשימה אחת לכ"ע. (ועיין בשו"ת "אבני נזר" תשובה תמ"ג שמסיק נמי דבמקום דבעינן נשימה אחת היינו בכח אחד ממש דשני הקולות בין שברים לתרועה מהני כהפסק ע"ש, אבל בריטב"א מפורש דשני קולות נמי לא מהני אלא בהפסק מועט ושפיר ביארנו להפסיק באשהו, וגם בתה"ד מבואר דבשברים תרועה לא מהני השנוי קול דבעינן בה כדעבדי, אינשי, וא"כ ראוי לחוש דבכח אחד לא עבדי ופסול).

ט הראשונים האריכו בשברים תרועה אי לעשות בנשימה אחת או בשתי נשימות, והאחרונים הוסיפו לבאר אי בעינן להי בכח אחד

דוקא, נראה שמהנבון לשמוע פעם אחת כל התשעה קולות בלי טעות דקול פסול. שיש פוסקים שאין יוצאין אלא בכה"ג, וע"כ חוזר להתחלת התשעה קולות. יג' יש מבני תורה שמחמירין אחר התפלה או אכילה לשמוע עוד הפעם תקיעות לצאת דעת הפוסקים

תק"ץ (ס"ק ו') וע"ש בביאור הגר"א, וא"כ צריכים לחזור להתחלת הסדר, ולכן ביארנו שיש לבחון תמיד למצוה עד הסוף, וכה"ג חוזרין על התקיעה לבד כנהוג ואין צריך לחזור להתחלת הסדר, שלשית הפוסקים שהראשונה כשיעור הא כיון שהתכוון למצוה יוצא בה, ואם אינו כשיעור אינו הפסק כלל לכ"ע... במבואר בש"ע, משא"כ אם בקול המתקלקל לא יכוון עד הסוף רק מתעסק, הא לשית הפוסקים שהתקיעה כשרה פוסל כל הסדר כשמתעסק בה, ודו"ק היטב כי קצת, ועדיין צ"ע היאך הדין אם השומע נתחנן עד הסוף כדין וכדברינו, אבל התוקע לא נתכוון כשראה שבלאו הכי מתקלקל, אולי מקרי גם בזה לשומע קול פסול שפוסל כל הסדר, ולא מהני מה שהוא מכוון עד הסוף וכיון שהתוקע לא נתחנן להוציא היה לו עדיין קול פסול שפוסל כל הסדר ואכמ"ל. ואם התוקע בן תורה ראוי להזהירו ע"ז. ובמק"א אבאר בעזה"ש יותר הענין וכאן לרמוז לבד באתי.

יב) מה שפירשנו שראוי להחמיר לכתחילה לשמוע פעם סדר שלם דוקא בלי קול פסול באמצע, והיינו דבעינן שלש תרועות עם שש תקיעות בלי הפסק קול פסול, שאם טעה אפילו באחרונה חוזר לראשונה, אף שבש"ע מפורש במחבר (ס"ק ט') שאינו חוזר אלא לפשוטה שלפניה האחרונה, מ"מ לפי שזכינו שנתגלו לנו ב"ה הרבה ראשונים שלא היו למראת עיני האחרונים והם מחמירין בדבר, ראוי לחוש בחשש דאורייתא לדבריהם, והיינו מלבד דעת רבינו יואל מובא ב"בית יוסף", מצינו נמי בבעל העיטור ואור זרוע שפירשו כן, והם מפרשים מנהג קדמונים לתקוע במלכיות תשרית לבד, ובזכרונות תש"ת, ובשופרות תר"ת, אף שיכולים לצאת בתקיעות תשרית, תש"ת, ותשרית כל סדר ויצאו מכל ספק, היינו טעמא שאם אחד אינו כשר חוזרין לראש וא"כ יש הפסק בין תשרית לתש"ת בתקיעות פסולין וצריכים לחזור לראש, וכן פירש רבינו הגר"א ר"ס תקצ"ב ע"ש, והרמב"ן בדרשה לראש השנה מביא בשם חכמי התוס' שמחמירין, וכן מוכח להדיא בפירוש ר"ח גבי תקנת רב אבהו ע"ש, וכן מבואר בראבי"ה. וכיון דדעת כל הני ראשונים להחמיר ששיטא שנכון לחוש לדבריהם בדאורייתא. (וכבר הבאתי לעיל שכן נהג הגה"ק הגר"ל דיסקין זצ"ל לדקוק לחזור להתחלה דוקא, וכן מצאתי בספר "בנין שלמה" מהגר"ש מחילנא שיש להחמיר בטעות להתחיל כל הסדר ע"ש, ומהאי טעמא אין אנו סומכין על התקיעות שעל סדר הברכות לצאת בהן חובת תקיעות, שלהני פוסקים אין יוצאין בהן שיש הפסק, ולכן מאחר שאנו מחלקין התקיעות לצאת בנשימה אחת בתקיעות דמיושב, ובשתי נשימות בתקיעות דמעומד, ולכל הני פוסקים אין יוצאין המ"ע בתקיעות דמעומד שיש הפסק, וא"כ אין יוצאין המצוה בשתי נשימות, נהגנו להריע בשתי נשימות דוקא השלישים קולות אחר התפלה, ויצאנו בזה המצוה כראוי בלי ספק.

יג) יש חוששין לרובי תקיעות מפני דקימא לן כדעת הרמ"א (ס"ס תקצ"ו) דתקיעות שלא לצורך אסורין משום שבות בראש השנה ע"ש בביאור הגר"א ואחרונים. אבל האמת שאין לחוש לזה כלל, דלדידן עיקר האיסור הוא כשמתכוון להנאתו לשיר ולא כשחוקק למצוה, וכן מוכח מהא דתוקעין מאה קולות ואין חוששין לאיסור שבות, וביותר נראה דבאופן שמתחילה מתכוון להרבות אולי מקיים עוד המ"ע, דאף שיוצאין בתשע קולות אם תוקעין טפי אולי מקיימין בזה

יא התוקע ולא עלתה לו וע"כ חוזר לתקוע, לא יתקע באותה נשימה כנהוג, שבכדי נשימה כולה קול אחד ותחילתה פסול, וע"כ ידקדק לנשום מחדש שיהא קול כשר מהתחלה עד הסוף, ויש להזהיר ע"ז לה"ב בעל תוקע"י, (עיין בביאור). יב מי שמריע ולא עלתה לו שחוזר לתקיעה שלפניה

בארץ הקדושה מצאתי תרועתם בקבלת אבותם כקול המתרעש ואין בהם טוט כלל, ושאלתי לכמה גדולים ולא פירשו לי דבר עד ככסף בקשתיה וכמטמונים חפשתיה ומצאתי לר"ץ גיאת שפירשה בהלכות ראש השנה מתשובת רבינו שריא ורב האי גאון שכל דבריהם קבלה כו' ומקור הדבר הוא מירושלמי "כהדין טרימוטא" ומפרשי לה כקול המתרעש, (וגיסי הרה"ג המופלג בתו"י הרב אריה שכטר שלי"א הריע לי בראש השנה תרועה גם כקול המתרעש הנ"ל והוא מכנה לה "תרועה תימנית", מפני שקבלה אצל חכמי התימנים איש מפי איש שזוהי התרועה האמורה בתורה, אבל כפי הגרסה גם אצל גדולי אשכנז יש שהריעו כן, וכן סיפר לי ידידי הגאון רבי ישראל דע"ץ שלי"א שנהגו כן בבית מדרשו של הגה"ק ה"חנתם סופר" זצ"ל בספרסבורג, ובהרבה מקומות בגליל העליון דאונגריה, ומשערים שהחנתם סופר"י קיבל כן מרבותיו הגאון וקדוש רבי נתן אדלר זצ"ל, ובעל הפלאה זצ"ל, שכל מנהגיו הי' על פיהם לבד, וא"ש בזה המנהג כקול המתרעש בלי טו.

אמנם היום המנהג ששוק אצלנו להריע בקולות צרים ששוטין טו"ט, ופשיטא שאין לנו לשנות ח"ו המנהג ומסורת, (ואולי בזמננו היו מייללין בקול המתרעש, ועיקר המצוה להריע כפי המנהג באתו מקום ובאותו דור כמו שהביא הריטב"א סוף ראש השנה), אבל אנו אם המסורת אצלנו בטו דוקא אסור לשנות ובפרט בציבור, ויש להריע התרועה כמנהג אבותינו.

יא) לע"ד נראה להעיר דמצוי הדבר שאין התקיעה עולה רק כג' כחות, והתוקע מתחיל תיכף מחדש ותוקע תקיעה כהלכה, ומהראוי לספוקי דאולי לא מהני כיון שלא הפסיק כדי נשימה אינו קול כשר מהתחלה עד הסוף, וגם בהפסקה כי האי אולי מיקרי רק תקיעה מופסקת, ונהגתי להזהיר לה"ב בעל-תוקע"י לפני התקיעות שאם תקיעה אינו עולה לו יפסיק וינשום מחדש שלא יהיו מחוברין קול כשר ופסול בנשימה אחת, רק בנשימה אחת קול כשר מהתחלה עד הסוף, וכמדומני שהדבר נכון מסברא, וכן מצאתי כעין זה בספר "אש ותי". אבל שוב האיר ה' את עיני ומצאתי בדברי הגאון וקדוש רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל בהגהותיו דספוקי מספקא ליה כעין האי דינא, ומביא ממעשה ד"מגנצא" מובא במחבר (ס"ק ז') שאם טעה בתשרית ואחר שתקע ב' שברים לבד התחיל להריע אם נזכר מיד חוזר וגומר ע"ש, וקשה הא התחיל להריע כמתעסק וא"כ אין כאן קול כשר מהתחלה עד הסוף, אלא מוכח דלא איכפת לן בזה, ומ"מ מסיק שהרא"ש פליג ולדידיה אולי בעינן נמי מהתחלה עד הסוף דוקא ע"ש, וע"כ נראה שנכון להחמיר בדבר, וכן מוכח מדברי התה"ד שפירש רכשמריעין בנשימה אחת אין יוצאין אי המצוה בתרועה לחוד, שאינו קול כשר מהתחלת הנשימה ע"ש, והיינו כדברינו דבעינן קול כשר מהתחלת הנשימה דוקא. (ועכשיו מצאתי בהגהות זקוני בעל הפלאה זצ"ל (סימן תק"ץ) דבעינן קול כשר מהתחלת הנשימה דוקא ואם פסול נושם מחדש ע"ש).

ולע"ד נראה לעורר עוד בדבר חדש שראוי לזוהר בתקיעות לבחון תמיד עד הסוף לשם מצוה, ואף אם הקול מתקלקל קצת ובלאו הכי יחזור לתקוע אותה, וכה"ג אין מתכונין עד הסוף, הא לכמה פוסקים אפילו בשיעור ג' כחות הוה תקיעה כדין, ואם מתעסק ואינו מכוון בתקיעה כשיעור עד הסוף, אז פוסל כל הסדר לדעת המחבר סימן

שלא יצאו, ואין בזה משום תקיעות שלא לצורך יו"ט, דקעבדי לצאת מכל ספק, אבל אין להטריח הציבור בחומרות אלא כפי מה שביארנו ע"פ הלכה, והמחמיר ומהדר טפי לעצמו שלא בצבור תע"ב. (ועיין להלן הסדר להמחמירין).

אף שאין חיוב להדר בכ"ז ויחידים ממש הם המהדרין כ"כ במצות זו, ציינתי הדברים כדי לסכם בזה שיטות הפוסקים ומנהגי ישראל בתקיעות.

(א) ג"פ תשר"ת השכרים פשוטין כל אחד פחות מג' כחות — שכרים תרועה בנשימה אחת

(ב) ג"פ תשר"ת השכרים פשוטין כל אחד פחות מג' כחות — שכרים תרועה בשתי נשימות (נרשם)

(ג) ג"פ תשר"ת השכרים פשוטין כל אחד ג' כחות — בנשימה אחת

(ד) ג"פ תשר"ת

השכרים פשוטין כל אחד ג' כחות — בשתי נשימות

(ה) ג"פ תשר"ת

כל שכר טו-או-טו — בנשימה אחת

(ו) ג"פ תשר"ת

כל שכר טו-או-טו — בשתי נשימות

(ז) ג"פ תשר"ת

כל שכר פחות מג' כחות ופשוטה

(ח) ג"פ תשר"ת

כל שכר ג' כחות ופשוטה

(ט) ג"פ תשר"ת

כל שכר טו-או-טו

(י) ג"פ תשר"ת

התרועות כנהוג טו-טו

ויש מחמירין להוסיף ג"כ ג"פ תרועה עם קול המתרעש, וכן יש מחמירין לתרועה ג"כ ג"פ שברים-תרועה בכח אחד כמריע תוך שבר, וכדעת רבינו ה"חזון איש" וצ"ל בניגון פשוט ובשבור, ויש להזהיר להתקוע שיתכוון לצאת ולהוציא.

סימן ו

מצות לאו ליהנות ניתנו

היטב בסוגיא דטעם כל אלו מפני דקיימא לך "מצות לאו ליהנות ניתנו", והא דאסור לטבול בימות החמה הוא מפני שיש בזה הנאת הגוף בהדי המצוה לכן אסור.

אמנם לכאורה אי שרי הנאת הגוף בהדי מצוה או לא היא מחלוקת הר"ן ורשב"א בנדרים (טו:) דאיתא התם שאם בעל מודר הנאה מאשתו אסור לקיים מצות עונה ותמה הר"ן נימא מצות לאו ליהנות ניתנו ולישתרי ותיריך שיש גם הנאת הגוף ובוזה לא אמרינן "מצות לאו ליהנות ניתנו", אבל הרשב"א תירץ דלא אמרינן בזה מצות לאו ליהנות ניתנו כיון דאפשר לו באחרת שלא הדיר ממנה

לתקוע (או תוקעין) לפני ראש השנה מה שדורשים ממנו, שיתאמן יפה ויבין תיכף כחנת המקריא, ואם מתאמן, הדבר יעלה בניקל, והשומעין יוצאין חובתן בלי ספק, ודבר זה יעמוד לתקוע לזכות גדול (ועיין בספר "פאר עץ חיים" שמסיק להלכה דמי שאינו יכול לתקוע בכל הדקדוקים כהלכה לא מועילה אצלו טענת חזקה וצריכים לחפש אחר).

והנה עיקר הספקות בתקיעות הם: שבר פחות מג' כחות דוקא או צריך ג' כחות. תשר"ת בנשימה אחת דוקא או שתי נשימות. השבר בניגון פשוט או בקול שבר. והפוסקים לא הכריעו בדבר, וע"כ יש בני תירה שמחמירין לצאת לכ"ע, ולא חמרו כשמריעין השכרים בניגון שבור לעשות גם בפחות מג' כחות דנראה דלכ"ע אינו מעכב.

ובסיום הקונטרס רצוני להדגיש באופן מיוחד שכל דברי הם בתור מו"מ, ציינתי מה שעלתי במצותי בלימוד הסוגיא והפוסקים, וכתבתי הנלעז"ה, אבל לא באתי ח"ו להכריע, אפילו במקום שמוכח מהדברים שבאו להכריע, והאמת היא שההכרעה נתונה לבעלי הוראה לבד ויבוא נא מי שדעתו רחבה ויכריע בהדברים. ואני קצתי ראן אף במקומות שיש לי עוד להאריך, ולומדי תורה יתעמקו בהערות אלו ויתנהגו כפי הבנתם.

בענין מצות לאו ליהנות ניתנו האדיכו מאד רבותינו האחרונים. אבל כשנעמיק היטב בהסוגיא כאן (ר"ה כח.) ובמסכת נדרים מתבאר כמה דברים נפלאים ואביא כאן מה שיש להעיר בהאי ענינא.

בראש השנה (בח.) איתא "אמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לו לתקוע תקיעה של מצוה, ומודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה, אמר רבא המודר הנאה מחבירו מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים אבל לא בימות החמה, המודר הנאה ממעיין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה" ע"ש

מצוה קיומית, וכן משמע קצת בראש השנה (ל.) "לא שמע איניש קל אוניא מקל תקועיא ודיחיאדי" ע"ש ב"פני יהושע", (דלא כתוס' ורשב"א ר"ה ט"ז: שחששו לאיסור בל תוסיף) ובהגדה של פסח "מועדים וזמנים" שהוצאתי לאור השנה רמזתי קצת בכ"ז ע"ש בעמוד ק"ח, וכן גדולי עולם וצ"ל הרבו לתקוע לצאת מכל חשש ולא חשו לאיסור שבות (רק העירו שלא לשכוח ולהסיח דעת מעיקר חובת היום לבקש רחמים ולהתעורר לתשובה שלימה).

אמנם בקונטרס זה נתבאר מה שיש לזוהר מעיקר הדין, אבל לכמה פוסקים לא יצאנו כלל בזה מצות תקיעות, וע"כ יש קצת ת"ח ובני תורה שרצונם לצאת חובתם ביום הדין לכל הדעות, וע"כ מהדרין לשמוע אחר התפלה עוד הפעם סדר התקיעות, ואבא כאן הסדר שנוהגין, ובסדר זה אין צריך להטריח להציבור בבית הכנסת שמתפלל אלא כפי הדין, ואפילו מי שלא יצא כלל בבית הכנסת יוצא עכשיו אחר התפלה בהידור, ובלבד שהתקיעות יהיו תמיד כשיעור ופשוטין כהלכה, ובמקום טעות אם הוא בשכרים או תרועה או התקיעה כמתעסק, יש תזוירן להתחלת התשעה קולות כמו שביארנו לעיל, אבל העיקר שהתקוע אחר התפלה לצאת מכל ספק, צריך שיהא בן תורה שיבין מה שדורשים ממנו, ולכן נהגו להודיע